

Intervju

Ingvild H. Rishøi

NEMOGUĆE JE OSTATI POSVE NEOKRZNUT KAD NETKO DOVODI U PITANJE TVOJE PRAVO DA BUDEŠ ONO ŠTO JESI

Piše:
DARKO
VLAHOVIĆ

Norveška prijestolnica Oslo jedan je od najbogatijih i najuređenijih gradova svijeta. Ipak, njegove besprijeorne fasade skrivaju i drugi svijet: svijet siromaštva, nejednakosti i društvene nepravde. Ugledna norveška književnica i novinarka odlučila je istražiti tu drugu stranu norveške stvarnosti u svom romanesknom prvijencu 'Stargate: božićna priča'

Nastavak na sljedećoj stranici →

Priča o djevojčici Ronji i njezinoj ne sasvim funkcionalnoj obitelji, smještena u vrijeme božićnih blagdana, u međuvremenu je prenesena na filmsko platno i prevedena na više od dvadeset jezika. Nedavno je - u izdanju Neolita i prijevodu Edina Badića - objavljena i na hrvatskom, a tim je povodom Rishoi ljubazno pristala na razgovor za BestBook.

BestBook: Počeli ste kao novinarka, a zatim ste objavljivali kratke priče i knjige za djecu. Kako je došlo do odluke da napišete svoj prvi roman? Napisali ste 'Stargate', suvremenu božićnu priču koja dekonstruira samu ideju blagdanog narativa. Kako je nastao roman? Što vas je inspiriralo?

Nikada ne odlučujem unaprijed o tome što ću pisati. Uvijek počinjem s onime što nazivam svojim 'sirovim materijalom'. Za mene je pisanje, izmišljanje, nalik povratku u djetinjstvo - igri - i zato nastojim ne imati planove, jer sam shvatila da upravo tako nastaju moji najbolji tekstovi. Trudim se ne razmišljati o žanru ni o tome tko će to čitati. Uvijek počinjem s glasom, a ovoga puta to je bio glas Ronje. Stajala je pred jednom školom ovdje u Oslu, u četvrti Tøyen. Znam, naravno, da nije stvarna, ali odlučila sam se igrati kao da sam ja ona. Nakon duljeg razdoblja te igre - što znači slobodnog pisanja svega što mi padne na pamet - ispišem tekst i raširim ga po podu svog stana. Tada igra završava, a počinje rad. Tražim dijelove koji 'imaju ono nešto', koji funkcioniraju kao književnost. Od tih dijelova pokušavam složiti prvi nacrt priče koja će djelovati i na čitatelja. Pužem po podu sa škarama u ruci, režem listove papira i slažem ih u novom redosljedu, a većinu odbacujem. Nakon toga sve ponovno preprišem - i tada počinje dugo razdoblje uređivanja. No, razdoblje igre je najvažnije: bez njega ne bi bilo ničega što bi se moglo uređivati. Mnogo mojih tekstova nikada ne bude dovršeno: imam gomile sirovog materijala koji nikada neće postati knjige. Ali to mi je sasvim u redu, jer taj 'zaigrani' dio pisanja smatram presudnim i moram ga održavati živim, bez razmišljanja o rezultatu. Ako pitate dijete: 'Koji je cilj tvoje igre?', igra je time već završena, zar ne? Zato pokušavam ne misliti na cilj.

BestBook: Priču ste ispričali u prvom licu, iz perspektive djevojčice Ronje. Što vam je ta perspektiva

omogućila? Koliko vam je bilo teško ući u taj dječji glas i zadržati njegovu autentičnost?

Za mene nije teško pisati iz dječje perspektive, jer kad se igram, jednostavno se igram, i tada mogu biti bilo tko. Kao što djeca mogu biti superjunaci ili princeze. Istodobno, znam da sam ja Ingviid, a ne Ronja, baš kao što i moj nećak zna da on nije pravi Spiderman. Ali u svojoj glavi, dok pišem sirovi materijal, sve vidim Ronjinim očima, i tada nije teško zadržati njezinu perspektivu. Teži dio dolazi poslije - uređivanje. Tada tekst mora proraditi i za čitatelja, ne samo za mene. U toj fazi često odustanem od mnogih svojih priča. Igrati se - to znam. Raditi - to već malo manje!

BestBook: Tøyen u vašem romanu nije samo četvrt Osla, nego simbol

👉 Stargate: božićna priča

Ingviid H. Rishoi, Neolit.
Prijevod: Edin Badić

urbanog siromaštva u srcu bogate Europe. Mnogim ljudima diljem svijeta ta četvrt bi izvana mogla izgledati kao raj - uređeni stambeni blokovi, dotjerane ulice, socijalna država, red - no u njoj vi otkrivete društvenu nepravdu, nejednakost i usamljenost...

Nejednakosti u Oslu nisu nevidljive, jer to je mali grad, a jaz između bogatih i siromašnih svake je godine sve veći. Posebno u dijelu Osla u kojem živi Ronja, razlike su goleme. U Tøyenu je stopa dječjeg siromaštva visoka, mnogi roditelji žive u unajmljenim

stanovima. Samo petsto metara dalje, u četvrti koja se zove Kampen, nalaze se skupe, prekrasne stare kuće - neke s pogledom na more - i većina ih je u vlasništvu ljudi koji tamo žive. Ondje stanuje Stella, Ronjina školska kolegica. Djeca nisu glupa: ona vide i osjećaju te razlike. Primjećuju detalje koji čine cjelinu: Stellina kuća ima dvije verande, Ronjin stan nema nijednu. Stellu mama svakog dana u dva poslijepodne čeka pred školom, Ronjin tata se nikada uopće ne pojavljuje.

BestBook: Norveška - i u širem smislu Skandinavija - u globalnoj su imaginaciji simbol jednakosti i blagostanja. Vaš roman pokazuje njihov drugu stranu. Je li skandinavski model socijalne države počeo popuštati pod pritiskom kapitalizma?

Socijalna država ovdje je pod pritiskom i za nju se moramo boriti da bismo je sačuvali. Želim naglasiti da to ne govorim zato što sam osobito dobra ili nesebična. Ja jesam sebična, i upravo zato želim očuvati socijalnu državu. Znam da svatko od nas u nekom trenutku života treba pomoć. Dok si mlad i snažan, možda ti se čini da nije pravedno plaćati poreze, jer misliš da ti sustav nikada neće trebati. Ali hoće: tebi, tvojoj majci, tvojoj budućoj djeci. Također znamo da su društva s manjim razlikama između bogatih i siromašnih sigurnija za sve, s manje kriminala i više sreće. Zato to želim, za sebe i za djecu koja dolaze nakon mene.

BestBook: Kao novinarka, godinama ste pisali o stvarnim ljudima i njihovim stvarnim problemima. Kako je novinarsko iskustvo oblikovalo vaš književni izraz, osobito vašu sposobnost da pišete o društvenim nepravdama bez moraliziranja? Vaš je stil izrazito minimalističan. Koji su vam najvažniji književni uzorci?

Dok sam radila kao novinarka, često sam prepisivala snimke intervjua i mislim da sam upravo iz toga naučila kako pisati dijalog. Osim toga, bilo je to veliko zadovoljstvo, mogućnost da bilo kome postavim bilo koje pitanje. Razgovarala sam s najrazličitijim ljudima, od biznismena u ogromnim uredima do anarhista u kamp-kućicama. Svi oni - kao i svi drugi ljudi koje sam susretala izvan posla - ostali su sa mnom kad izmišljam svoje likove. Imam jedno pravilo kad je riječ o čitanju: svakoj knjizi dam pedeset stranica. Ako me do tada ne privuče, ostavim je sa strane, bez obzira na

to koliko se važnom smatra ili tko ju je napisao. Volim čitati najrazličitije knjige: grandiozne, minimalističke, krimičke, poeziju, stare i suvremene romane, pa i dječje knjige, i od svake nešto naučim. Moji najdraži pisci su Knut Hamsun i Toni Morrison. Oni rade stvari koje ja uopće ne znam raditi. Što se tiče mog vlastitog pisanja, točno je da težim minimalizmu. Takva sam u svemu. Volim jednostavnost. Imam jednu jaknu, jednog dečka, jedan par čizama, i ako nešto mogu reći u jednoj rečenici umjesto u dvije, drugu ću izbrisati.

BestBook: Roman je nedavno ekraniziran u dugometražni igrani film. Može li film prenijeti sva ona značenja koja nosi književni tekst? Koliko ste bili uključeni u sam proces nastanka filma i jeste li ga već vidjeli? Film sam vidjela mnogo puta, u različitim fazama nastajanja, a scenarij sam pisala zajedno s redateljicom, Idom Sagmo Tvedte. Dakle, bila sam uključena od samog početka. Ne, film ne može prenijeti sve slojeve značenja: najveća je razlika u tome što u filmu ne možemo vidjeti svijet Ronjinim očima kao u knjizi, niti možemo čuti njezine misli i sjećanja izravno, kao što je to moguće u tekstu. Ali film zato donosi nešto drugo: osjećaj stvarnosti. Dječji glumci igraju izvrsno, glazba stvara atmosferu, a Oslo se vidi u svojoj ljepoti i ružnoći. Još jedna razlika je u troškovima: u filmu sve košta puno novca. Primjerice: snijeg koji postoji u mojoj glavi i u glavama čitatelja, besplatan je. No učiniti da pada snijeg na filmu vrlo je skupo. To je jedan od razloga zbog kojih ostajem pri pisanju knjiga. Pisanje je slobodno, u svakom smislu te riječi.

BestBook: U posljednjih desetak godina svjedočimo jačanju populizma i antimigrantskih politika u cijeloj Europi, pa i u nordijskim zemljama. Kako se taj pomak u političkom diskursu reflektira u svakodnevnom životu Norvežana? Osjećate li da se taj društveni ton preljeva i u svakodnevne odnose među ljudima? Da, mislim da se to osjeća: ne među prijateljima, ali u drugim odnosima svakako. Nemoguće je ostati posve neokrnjeni kad netko dovodi u pitanje tvoje pravo da budeš ono što jesi i da živiš tamo gdje jesi, samo zato što si ti ili tvoji roditelji rođeni negdje drugdje.

BestBook: U 'Stargateu' nema eksplisitivne politike, ali sve je politično... Drago mi je čuti da roman djeluje

Film sam vidjela mnogo puta, u različitim fazama nastajanja, a scenarij sam pisala zajedno s redateljicom, Idom Sagmo Tvedte. Dakle, bila sam uključena od samog početka. Ne, film ne može prenijeti sve slojeve značenja: najveća je razlika u tome što u filmu ne možemo vidjeti svijet Ronjinim očima kao u knjizi, niti možemo čuti njezine misli i sjećanja izravno, kao što je to moguće u tekstu. Ali film zato donosi nešto drugo: osjećaj stvarnosti, kaže nam

politično, ali meni je o tome teško govoriti jer, kao što sam ranije spomenula, doista nemam nikakav plan ni svrhu dok pišem. U prvoj fazi pisanja jednostavno želim pisati, a na kraju, kad znam da će tekst biti objavljen, jedino što želim jest da to bude dobra knjiga. To mi je jedini cilj. Ne politička, ni emocionalna, ni pametna knjiga, samo ona koja funkcionira kao književnost. Ako čitatelj osjeti da je ova knjiga politična, mislim da je to zato što je politika neizbježan dio mog pogleda na svijet.

BestBook: U romanu se kapitalizam pojavljuje pod maskom božićnog duha, kroz iluziju dobrote, potrošnje i privremenih sezonskih poslova. Koliko je suvremena solidarnost postala samo tržišni ukras? Postoji li još uopće tradicionalna solidarnost među ljudima?

Jedna stvar koja mi se ne sviđa jest kad me pitaju: 'Kako možemo pomoći toj ranjivoj djeci u božićno vrijeme?' Naravno, lijepo je ako ljudi koji ostatak godine ne čine ništa odluču podržati neku humanitarnu organizaciju za Božić. Ali to je prejednostavno: ako Ronji poklonimo božićno drveće, njezin problem neće time biti riješen. Ta djeca i njihov otac možda trebaju našu pomoć tijekom cijele godine. A da su je imali, ne bi im bila potrebna baš za Božić. Potrebni su im i snažna socijalna država i brižan susjed. Svi mi možemo biti taj susjed, i svi možemo podržavati socijalnu državu. Zapravo, to je privilegij: biti u poziciji da možeš pomoći. I neće uvijek isti ljudi trebati pomoć. Ne gledam na ljude kao na snažne ili slabe. Svi prolazimo kroz teška razdoblja kad nam je potrebna pomoć. A, nadam se, s vremena na vrijeme bit ćemo i u prilici da pomognemo drugima. Ali ono što je dobro jest to da ja solidarnost stalno prisutna. Vidim je među djecom i susjedima u mom kvartu, među neznančima na ulici, među klicima u lokalnom nogometnom klubu. Dakle, da, doista vjerujem da solidarnost još uvijek postoji. Vidim je svakoga dana. I premda često živim u svijetu mašte, ovo nije fantazija. Ovo je stvarnost.